

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

SZERKESZTŐSÉG,

hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő: Fűvészkert-utca 1079.

Megjelen hetenként egyszer, szombaton, egy íven.

Előfizetési ár egész évre 5 frt. félévre 2 frt. 50 kr. Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt; 200 szóig 2 frt; a másodszeri hirdetésnél 100 szóig 80 kr; harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

KIADÓ HIVATAL,

hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden küldemény intézendő: Főiskola, háznagyi hivatal.

Tartalom. Tartsunk-é országos papi gyűlést. Biki Károly. — Mit tanuljon még a theologus diák? Romtői. — A mi helyzetünk. F. Varga Lajos. — Tárcza. Pascal „Gondolatai“-ból. Dézsi Lajos. — Iskolaügy. A görög nyelv kérdéséhez. Gyöngyösy László. — Közügyeink. Emlékezetes nap a vetési ev. ref. egyház életében. Egy jelenvolt. — Irodalom. — Különfélék. — Szerk. posta.

feljogosítja a szabad szó mai korában az illetőket a nyersebb kifakadásokra. A sajtó terén soha sem volna szabad az író személyével foglalkozni s arra kérem a „Közpapok Lapja“ mellé sorakozott barátaimat is, hogy ereszszék lejjebb a felvont hűrt, ne adjanak bántó hangot, tartsuk meg kölcsönösen amaz arany szabályt: fortiter in re, svaviter in modo! Hanc petimus damusque vicissim!

Tartsunk-é országos papi gyűlést?

Néhány hónapja már annak, hogy a „Közpapok Lapja“ egy szélesebb körű mozgalmat indított meg egy szeptemberhóban Budapesten összehívandó országos lelkészi értekezlet céljából, melynek tárgya lenne a nyomorban élő lelkészek fizetésének rendezése — s a papi özvegyek és árvák igazán mostoha sorsának enyhítése feletti tanácskozás.

E mozgalom a mi egyházi lapjaink részéről mélységes hallgatással, itt-ott gúnnyal találkozott. Magasabb egyházi körökből, befolyásosabb s nevesebb lelkésztársainktól egyetlen bátorító hangot, egy útbaigazító tanácsot még eddig nem hallottunk, — pedig a mozgalom iránya nemes, tárgya időszerű, egyházunkat mélyen érdeklő, úgy hogy egyházi sajtónk terén, irodalmi úton, annak propagandát csinálni csakis jó cselekedet lehet!

Ez indított arra engemet, hogy e becses lapok Szerkesztőjének előre kikért engedélyével amaz említett mozgalmat e lapok hasábjaira bevezessem, iránta a figyelmet felköltsem s a felett egy tisztességes, irodalmi színvonalon álló, érveléssel szembeállító vitát provokáljak, ha ugyan azt arra méltónak fogják találni lelkésztársaim.

Elismerem, hogy a „Közp. Lapja“ szokatlan hangja miatt méltán esett erős gyanú alá tekintélyeink előtt, — noha más oldalról azt is állítom, hogy az inzultálásnak azon neme, midőn irodalmi téren, szegény sorsú falusi lelkészeket „elzüllött existenciáknak“ neveznek — teljesen

1. Az első kérdés tehát az, hogy van-e szükség országos lelkészi gyűlésre a papi fizetések rendezése s javítása tárgyában?, nem volna-e jobb s célszerűbb, irodalmilag, vagy egyházi hatóságaink útján tárgyalni s érlelni e kérdést? . . . mint azt többen lelkésztársaink közül óhajtanónak nyilvánították. Bocsánat, ha e kérdésre őszintén azt felelem, hogy pusztán a sajtó terén egy ilyen nyílt sebet nem orvosolhatunk, — özvegyeink s árváink betűvel s hírlappal jól nem laknak, sem meg nem ruházkodnak. A sajtó tere csak arra való, hogy ott megvitassuk a tárgyat, előkészítsük a tárgyalásra, de pozitív eredményt attól várni nem lehet. Hasonlóképen áll ez nagy részben egyházi hatóságainkra nézve is. Tudjuk, hogy traktuális gyűléseinken úgy szoktunk rendesen részt venni, hogy a délelőtti órákon jelen vagyunk, de már délután legnagyobb részünk haza utazik, haza hív bennünket a családi gond, a házi baj s mert a városi levegő drága stb. Már most egy ilyen indítvány, ha a traktusra beadatik, rendszerint bizottsághoz úttalattik, s míg azon indítvány a rendes fórumokon keresztül megy, bizton mondhatjuk, hogy évek teinek el, s azon évek alatt lelkészi karunk számos tagja nyomorog, árvák és özvegyek könyeznek s mi a helyett, hogy sietnénk azon könyeket letörölni, a kérdés mikéntje felett tanácskozunk s végre is oda jutunk, hogy a sok mindenféle bizottsági tárgyalás közben lelohad a lelkesedés tüze, elernyed a buzgóság s marad minden úgy, mint volt! Ez nem akar vád lenni hatóságaink ellen, ez csak konstatálása az elvitázhatatlan tapasztalati tényeknek.

Egy országos papi gyűlés már — ha t. i. az méltán képviselhetné a ref. papi statust — a fővárosban mindekelőtt demonstratív jelét adná az ország színe előtt a nyomorban élő magyar ref. lelkészek jogos követelésének, s én eléggé idealista vagyok azt hinni, hogy a magyar sajtó, társadalom, kormány nem fogná bedugni fülét ama jogos követelések előtt s nem bírom feltenni a magyar parlamentről, hogy ne sietne egy valóban minden ízében hazafias, magyar jellegű papi testület sajtó sebeit gyógyítani, a mennyire azt az államkincstár jelen állapota megengedi. Azon országos papi gyűlés egy memorandumban, statisztikai adatokkal mutatná ki, hogy hány református lelkésznek kell Magyarországon 3—4 száz forintnyi bizonytalan fizetésből tengődni, akkor, midőn román papoknak 2—3 száz forint évi kongrua jár! S milyen fizetés az is, mit a mi lelkészeink vesznek a hívektől?, — jobb arról nem is beszélni.

Tanítók, jegyzők, tanárok, ügyvédek . . . szóval minden intelligens testület folyton tartanak országos értekezleteket s ha annak czélszerűségét nem látnák, bizonyosan nem költséznének a pusztá találkozásért. Minden testület tett már valamit saját érdekében, csak mi lelkészek vagyunk hátra s a 2 ezer tagból álló ref. lelkészi kar, mint oldott kéve nem tömörül, hogy egyesült erővel teremtsen magának egy országos gyámintézetet.

2. Mert főczélunk az volna, hogy egy lelkészi gyám- és nyugdíjintézetet alapítsunk, állami hozzájárulással.

A tanítói orsz. nyugdíjintézet már annyira megerősödött, hogy annak tőkéje megbírja az ahhoz kötött igényeket. Miért ne tehetnénk tehát mi azt, hogy az eddig egyházaink által minden tanítói állomás után fizetett évi 12 frt tanítói nyugdíjadót elkérjük az államtól a lelkészi orsz. gyámintézet javára?, nem tehetnénk-e mi is annyit, hogy ha az állam a felekezeti középiskolák tanárait is bevenni óhajtja a tanári orsz. nyugdíjintézet tagjai közé, — ha iskolafentartó testületeket kötelez a nyugdíjhoz való járulásra, — ha a r. kath. alpapság kongruáját rendezni szükségesnek tartja, — ha állami, megyei, városi tisztviselők részére nyugdíjat kíván biztosítani, — szóval minden téren gondoskodni látjuk a tisztességes nyug- és gyámídjakról; nem tehetnénk e mi is, hogy valahára megkopogtatnánk az állam ajtaját s az 1848. évi XX. t. cz. értelmében segélyre hívnók az államot szegénysorsú lelkésztársaink s özvegyeink és árvánk érdekében. Mert régen megmondá azt a halhatatlan emlékeztető Révész Imre: „aligha van már a művelt világon történeti jogokkal bíró országos protestáns egyház, a mely iránt az állam s annak kormánya oly részvétlen volna, mint mi irántunk“.

3. Ne higye pedig senki, hogy mi az államsegély fejében autonomiánkról lemondani, vagy azt áruba vetni akarnánk, mint azt szemünkre vetették, — valamint hogy

mi egyházi szervezetünket felforgatni, hatóságainkat, tekintélyeinket kisebbiteni szándékoznánk. A ki ezt teszi, az nem lehet valódi református lelkész. Mi igen sokan vagyunk, kik az országos papi gyűlés összehívását óhajtjuk, de óhajtjuk azt főbb embereink, püspökeink, espereseink és világi hitrokonaink közreműködésével, útbaigazító tanácsaikkal, részvételökkel.

S hogy e mozgalom kitől, honnan indult ki, magas állású embertől-é, vagy igénytelen falusi paptól?: az szerintem nem lehet kérdés. Hanem ha jobb anyagi sorsban lévő lelkésztársaink s főbb embereink segélyére óhajtának sietni nyomorban élő lelkésztársainknak s tenni akarnak valamit azok érdekében — kérve kérem őket, hogy ne feledjék: bis dat, qui cito dat! Nem hosszas tárgyalásokra, hanem gyors cselekvésre van szükség, — a sok szó a tett halála!

Ime itt van a n.-károlyi értekezlet, mely előkészíteni akarja a nagy gyűlés programját. Jöjjenek el arra lelkésztársaink minél számosabban, — jöjjenek el befolyásosabb embereink és vegyenek részt azon munkában, mely minden bizonynyal jó munka akar lenni s mely anyaszent-egyházunk javát és jövőjét is mélyen érdekli.

Biki Károly.

Mit tanuljon még a theologus diák?

A ki a ref. theologiai akadémiák tantárgyainak sorozatát végig olvasta, elszörnyedhet ez igénytelen sorok fölé illesztett czímen: „nagy ég! hát még sem elég, a mit a leendő papoknak tanítanak? Létezhet valaki, a kit ennyi tudomány sem elégít ki? Hiszen 20—25 év óta megkétszereződött a tantárgyak száma; pedig régebben is tanítottak iskoláink annyit, hogy tudósokká lehettek növendékeik!“

Bizony pedig t. olvasó! van még valami, a mit a hosszú tantárgyjegyzékben nem találunk, bár kívánatos volna azt ottan látni. Azt kérde: mi az? mindjárt rájövünk, csak légy szíves egy kis türelemmel lenni.

Bátran kijelenthetem, hogy túlkövetelő nem vagyok. Eszembe sem jut, hogy kiesnyeljem a theol. akadémiánkról kikerülő ifjak tudományos képzettségét. Ha a tudós tanárok, a kiknek nincs egyéb dolguk és vágyuk, mint tanulni meg tanítani, minden decenniumban állítanak elő szellemi kincstárakból egy új tantárgyat, s azt, mint lényeges és szükséges tudnivalót, igyekeznek tanítványaikkal elsajátíttatni; ha a kollégiumára büszke egyházkerület nem kíméli a költséget, csak hogy híveinek leendő pásztorai mindig nagyobb-nagyobb készültséggel léphessenek pályájukra: senki nem méltányolja ezt jobban, mint én. Érdemeik előtt meghajlok s hálát adok Istennek, hogy világi szegénységünk mellett is oly sokat adozhatunk szellemi kincsekért. S ha mégis annyi sokféle tárgyon kívül én még egy újabbat is szeretnék theologusainknak taníttatni: ezt nem annyira tudományos készültségük, mint inkább a gyakorlati élet érdekében óhajtom. Azt szeretném, hogy ne csak a templomnak, hanem a reális életnek is neveltetnének a leendő papok.

Sokszor olvastam, hallottam és nekem is meggyőződés, hogy a cura pastoralis gyakorlása nélkül a legjobb templomi szónok is csak fél munkát végez; híveinek erkölcsi életét templomon kívül, a velök való érintkezés, oktatás, vigasztalás, vezetés, példaadás által nemesbítheti és kell nemesbítnie.

De vajjon elégséges-e ehhez az a sok, szép tudomány, a melyet iskolai pályáján tanul?! Egy intelligens egyénekből álló gyülekezetben talán elégséges; de ne feledjük, hogy ilyen gyülekezetünk vajmi kevés van, és nemcsak ezeknek, hanem a többieknek is nevelünk papok. A tiszántúli egyházkerület hatodfélszáz anyaegyháza közül alig hiszem, hogy volna tíz, a melyben a hívek nagy többsége nem földművelőkből áll, s ezeknek a gondozása más oldalú képzettséget is kíván, mint pl. a debreczeni vagy váradai egyházé.

Ki gyógyítani akar, annak nem csak a bajt kell ismernie, hanem annak az orvosságát is. Népünknek pedig a vallástalanságon és erkölcstelenségen kívül egy olyan baja is van, mely ezeknek sokszor szülő anyja, t. i. az anyagi szegénység, mely sok tekintetben onnan ered, hogy azon az elcsigázott, kiölt földescskén, melyet véres verejtékkel munkál, az ősöktől tanult s ma már célszerűtlennek bizonyult módon gazdálkodik. Arról, hogy azt az egy-két hold földet mikép tehetné jövedelmesebbé: fogalma sincsen, mert hiányzik nála az okos és önzetlen tanácsadó. Nem is sejti, hogy a földművelés, állattenyésztés ma már tudomány, melynek vívmányait ő is felhasználhatná; s ha sejti is: arról, hogy gazdasági lapokból, könyvekből okuljon, le kell tennie, mert szűk jövedelméből nem szakíthatja el a rájuk valót, vagy nem is érti meg azoknak útását.

Mit gondolsz t. olvasó! ki segíthetne itt legtöbbet és leg hamarabb? Én azt hiszem: a lekipásztor. Nemcsak azért, mert sok helyen ő a legképzettebb ember községében s így ő volna a legalkalmasabb a tanácsolásra; hanem azért is, mert ő ismerheti leginkább híveinek szükségét, együtt örül és szenved velök, osztozik azoknak jó és balsorsában és ő hozzá vannak azok legnagyobb bizalommal. Igen ám! csak hogy itt már cserben hagyja őt iskolából hozott tudománya. Nem csak tanácsot adni nem tud, hanem ő is kérne azt mástól, ha volna kitől. Nagy tudománya mellett, mikor egy olyan ekklézsiába kerül, hol pénzjövédelmet csak a palástdíjból lát, szerény fizetésének nagy részét pedig abból a földből kell kiereszokolnia, melyet használatára adnak, vergődik, mint a szárazra jutott hal; nem tudja, hogy kezdjen hozzá, szomorúan kénytelen nézni híveinek szegénységét is, a maga nyomorúságát is.

Ugy vélem t. olvasó! nem kérdezed már, hogy mi az, a mit én a papnövendékeknek még taníttatni óhajtanék, mert rájöttél, hogy a mi az említett hosszú tantárgysorban nem foglaltatik benn, pedig a praktikus életben oly nagy hasznát vennék: a g a z d á l k o d á s t u d o m á n y a.

Sokan vannak, a kik úgy okoskodnak mint én. S míg az elmondottak felett én csak tünődtem, olyan férfiak adtak ez eszmének kifejezést, a kiknek belátását, az ügy iránti lelkeseését nem lehet kétségbe vonni. Az orsz. gazdasági egyesület elnöke a földművelési és cultus-miniszterekhez beadott memorandumában a néptanítók és községi lelkészek gazdasági kiképzését tartja első sorban szükségesnek és célra vezetőnek a gazd. szakértelem terjesztésére. Ez maga elég ok arra, hogy komolyan számot vessünk e kérdéssel és ne hagyjuk ezt sikertelenül elhangzani. Egy tekintélyes gazdasági lap szomorúan konstatálja, hogy a gazd. egyesület évekkal ezelőtt kérte már az egyes papnevelő intézetekben a gazdasági tanszékek felál-

lítását, de kérése siker nélkül maradt, mert a főpapság véleménye szerint a tanulók annyira túl vannak halmozva tananyaggal, hogy még heti egy órát sem szentelhetnek a gazd. tanulmányokra.

Ugy látszik: ezt nem a mi főpapságunk mondta; de hogy ha eddig a mi theol. akadémiánkon sem érezték a gazdasági szakoktatásnak szükségét, és csak a tanítóképezdei növendékeknek nyújtott mód gazdasági ismeretek szerzésére: itt az idő, hogy a mulasztást helyre hozzuk. Sehol sem lesz az oly könnyű, mint épen Debreczenben, a hol nem is kell erre tanszéket állítani, mert a theologusok tantermeitől csak néhány lépésnyire van a gazd. tanintézet; s én bízton hiszem, hogy ennek kitűnő tanárait könnyen megnyerheti főiskolánk a leendő papok gazdasági oktatására. Ha ez teljesül s ezzel a vitézkedő anyaszentegyház pásztorainak egy újabb fegyvert adnak a kezökbe híveik nyomorúságának elűzésére: nem csekély szolgálatot tesz főiskolánk szegény népünknek, s azok az ifjú barátaink, kiket heti 1—2 órai tanulással ismét terhelni akarunk, ha most nem fogadnák is szívesen: majd mikor velünk együtt, mellettünk küzdenek, vagy nyomunkba lépnek és átveszik a mi örökünket és gazdasági ismereteiket mind híveik, mind a maguk javára gyümölcsözni látják: nem fogják ez indítványáért kárhozható jóakaró barátjokat:

Romtőt.

Megjegyzem a fentebbi érdekes cikkekre, hogy egyházkerületi közgyűlésünk a vallás- és közoktatásügyi miniszternek 1885. évi ápr. 17-én 8156. sz. a. kelt felhívására gondoskodott arról, hogy a gazdaságtan úgy elméletileg, mint gyakorlatilag taníttassék theol. akadémiánkon is (L. 1885. aug. jegyzőkönyv 248. sz.). A következő évben, mint akkor akadémiai igazgató tanár, épen én jelentettem az egyházkerületi közgyűlésnek, hogy „a theologiai akadémiából 13-an hallgatják a felsőbb gazdasági intézetben a kertészetet, méhészetet és állattenyésztést“ (L. 1886. máj. jegyzőkönyv 88. sz.). Hivatalos úton, utánjárásunkra nyert értesülésünk szerint azonban 1886. óta a helyi gazdasági tanintézet előadásain hittanhallgatók ismét nem vettek részt. Tehetségünk szerint közbejárunk, hogy főként az erre hivatási érzékkel bíró hittanhallgatók újra látogassák a gazdasági tanintézet általok hallgatható tanóráit.

Szerkesztő.

A mi helyzetünk.

II.

Azokból, a miket előbbeni cikkünkben mondánk vala el, még csak egy oldaláról ismerhetni meg a mi fényes helyzetünket. Van még másik oldala is, a melyre tekintve viszont senki sem állíthatja elfogultság nélkül, hogy állásunk, helyzetünk ilyen-olyan tisztos, meg olyan magas és valami irigylésre méltó.

Ez a fizetség oldala.

No, hogy már nyomorúságosabb díjazásban részesülnének hivatalnokok, mint mi ref. papok: képzelve se képzelhetem. A világon ha van magánfél, vagy testület, mely magát ki akarja szolgáltatni s e végből állást teremt, az állást betölti: még csak nem is álmodik arról, hogy hivatalnokának az egyszer megígért s kötvényileg biztosított díjazását minden ok nélkül meg-

esonkíthatja, visszatárhathatja, szóval hogy annak becsületes munkájáért becsülettel meg ne fizessen.

Csak mi vagyunk azok a nagybecsű hivatalnokok, a kiknek meg kell elégednünk azzal, ha vetnek valamit abból, a mit nagy kegyelmesen biztosítanak számunkra, mikoron állásunkat elfoglalandók valánk.

Azt már minden díjazásra kötelezett fél a dolog legelembb követelményeül ismeri el, hogy ha díjjogosultja egy bizonyos időt már jogos díj nélkül eltöltött, neki minden késedelem nélkül kötelessége, az első fölszólításra kiszolgáltatni a megfelelő díjat. Nekünk instálni, hetekre-havakra sürgetni, meg az ég tudja, mit, mit nem kell tennünk, hogy annyit, a mennyit megkaphassunk jogos illetékünkéből.

Díjlevelünk pecsétes is, stemplis is, . . . mi ereje van? Semmi. Más viszonyok közt az adott szó elég garancia, hogy szolgálat és díjazás kiegyenlítést találjanak; a mi díjleveleink mellett évről-évre kint vesznek fizetéseink.

Óh, nem azokról az igazán irigylésre méltó papi embekekről szólunk, a kiknek vagy a városi, vagy az egyházi pénztárból havonként, vagy negyedévenként nyugta mellett resolválgatják ki az illetéket s nem azokról a papokról, a kik azt sem tudják: mi fán terem a vékázás, no meg a földtúrás.

Közvetlen provent fizetés és nyers föld dotatió! Ezek már kiölik belőlünk azt a kevés életkedvet is, a mit az adminisztrálás keserűségei még meghagyának bennünk; ezek aztán letörlik állásunkról azt a kevés zománcot is, mit ígéhirdető mivoltunk szerez annak. Amott, — nem is említve a csepegvécsepogva nyújtott fizetés átvételével járó időforgácsolást, az ebből származó kellemetlenségeket, — a nyomorult kicsinyeskedés, nem egyszer személyes hercehurca, ha a provent minőségét devalváltatni nem akarjuk: elképzelhető, hogy mily cordialis viszonyt teremt lelkész és egyháztag közt! . . . vagy ha az ezzel járó szomorú következményeket kikerülni óhajtjuk, az a miatti szégyen, keserűség, belső tépelődés, hogy legbuzgóbb odaadásunkkal sem bírjuk kiérdemelni, — óh, nem fényes! — de legalább csak tisztességes, és a mi fő: kétség nélkül nyújtott díjazásunkat sem: ah, mily rombolóan hat egész kedélyvilágunkra, mennyire öli, gyilkolja munkakedvünket, bénítja akaraterőnket! . . .

Emitt, a nyers föld dotatióval rendesen járn szokott (mert muszály), rustikálás, a cselédekkel, naplopó munkásokkal való bajlódás, a testi-lelki gyötrelmet okozó strapa, a feltört, kérges marok, pecsétes, foltos kabát, sárette czipők, kisoványkodott czizmák és a többi előszámlálhatatlan boszantó accidentiák: mennyire emelik állásunk becsét, tekintélyét, mennyire fokozzák helyzetünk irigylésre méltó voltát!!

Óh átkos satyra!

Hogy aztán ebben a habitusban és costumeben folytonfolyvást újabb és újabb lángolással buzgólkodjunk az ígéhirdetésben, a legmagasabb eszmény kultiválásában, s frequentáljuk a cura pastoralist kedvvel, animóval és vezetgessük az Urnak nyáját szép, kies folyó vizekre, és lobogjunk és lángoljunk szünetlenül az odafölvalókat keresve! . . . Nem inkább a babyloni vizek mellé illünk-é nagy siralommal való kesergésre, mikor ímé hasztalan epekedünk azzá lenni, a mire subjectiv hajlamaink és hosszas iskolai előkészülésünk egyenesen utalnak! . . .

De végzem már.

Ecseteltem helyzetünket úgy, a mint én egészséges, ép érzékeimmel elég széles körben megösmerni idáig tanultam.

Bizony nem túloztam. S őszintén megvallom, hogy sajnálom az utánunk jövő fiatalabb generatiót, azt a generatiót t. i., mely telve a legnemesebb ambícióval, telve egyházunk s vallásunk iránti igazi lelkesedéssel lép utánunk kidőltek nyomába. Sajnálom, — és félttem attól a végtelen keserű csalódástól, mely hova-tova még jobban fogja sujítani szegény református papságunkat, ha csak viszonyaink jobbra nem fordulnak.

Hitem szerint egyik legevagyéliomibb s így egyik legalkalmasabb egyház vagyunk, hogy a hívő lelkeknek kellő táplálékot adhassunk s Isten országa magasztos céljait a valósulás felé vigyük. Ez volna a fő cél. De higyeje el bárki, addig mi nem leszünk prosperáló egyház, míg lelkészi karunk helyzetén gyökeres javítás nem lesz.

F. Varga Lajos.

Tárcza.

Pascal „Gondolatai“-ból.

(Folytatás.)

Két véglet. Középut.

Ha nagyon sebesen, vagy nagyon lassan olvasnak valamit előtted: egyformán nem értheted meg. A természet annyira épen középütt helyezett el bennünket, hogy ha megbillentjük a mérleg egyik oldalát, megbillen a másik oldal is. Mintha rúgók volnának fejünkben, melyek oly módon vannak elrendezve, hogy a ki érinti az egyiket, érinti annak ellenkezőjét is.

Ha nagyon fiatal valaki, nem ítéj jól; ha nagyon öreg, szintén nem.

Ha valamin nem gondolkodik az ember eléggé, elfogult lesz, ha nagyon gondolkodik, megbolondul.

Ha valaki rögtön vizsgálja művét, mikor elkészítette: az iránt még egészen el van fogulva, ha sokkal később olvassa azután, nem tud behatolni abba többé.

Igy áll a dolog a nagyon távolról és nagyon közélről nézett festményekkel is; csak egy oszthatatlan pont lehet a valódi nézpont; a többi vagy nagyon közél, vagy nagyon távol esik, — s vagy nagyon magasán, vagy nagyon alant. A láttávlát kijelöli azt a festészetnél, de az igazság- és erkölestannál ki fogja azt kijelölni?

*

Szép dolog örvendezni és dicsekedni felemelt fővel ilyen módon: „No hát örvendjük, élünk félelem és nyugtalanság nélkül és várjuk a többit, mivel az bizonytalan és majd meglátjuk akkor, mi történik velünk!“ . . . Én nem látok ebben következetességet.

*

Boldogtalan helyzet a kételkedő, de elútasíthatatlan kötelesség kutatni, ha kétség merül fel. És így a ki kételkedik és még sem kutat, egyszerre boldogtalan és igazságtalan is. Ha pedig e mellett még jókedvű és fenhéjázó is: akkor — nem lelek alkalmas kifejezést ily botor teremtés jellemzésére!

*

Isten létének metaphysikai bizonyítékai az emberi észjárástól oly távol állanak és oly bonyodalmasak, hogy csak kicsiny hatást gyakorolnak; és ha használna is néhány embernek, az csak egy pillanatig tartana, míg szemök előtt van e

bizonyíték; de egy óra mulva azután már félnek, hogy hátha meg lettek csalva. „A mit kíváncsiságuk folytán megtudtak, kevélységök miatt elvesztették“. Ezt eredményezi Isten olyan mű megismerése, mely Jézus Kr. nélkül jó létre: mely azon igyekszik, hogy közbenjáró nélkül hozzon Istennel összeköttetésbe, a kit közbenjáró nélkül ismertek meg. Ellenben azok, kik Istent közbenjáró által ismerték meg, megismerik egyúttal nyomorú voltukat.

*

Csodálatos dolog, hogy egy szentírásbeli író sem bizonyítja a természetből Isten lételet, mindeniknek csupán az a célja, hogy a benne való hitet ébreszsze fel. Dávid, Salamon stb. sohasem mondták: „Nincs üres tér, tehát van Isten“, pedig bizonyos, hogy okosabbak voltak, mint az utánok következő kor azon szülőttei, kik azt megkísérelték. Ez nagyon figyelemre méltó.

*

Ha gyengeség jele bizonyítani Isten lételet a természetből, de azért tiszteletben tartva a szentírást: akkor lelki erő jele, ha megismerve a kettő között lévő ellentétet, még is tisztelitek az Irást.

*

A keresztyének Istene nem egyszerűen a geometriai igazságokat és az elemek rendjét létrehozó Isten; ez a pogányok és epicureusok nézete. Nem csupán olyan Isten, ki gondviselést gyakorol az emberek élete s javai felett, hogy boldog évek hosszú sorát adja azoknak, a kik imádják: ilyenek a zsidók hitték. De az Ábrahám, az Izsák, a Jákób, a keresztyének Istene: a szeretet és vigasztalás Istene. Olyan Isten, ki egészen betölti a szívet és lelket, melyet maga számára lefoglal, olyan Isten, ki bensőleg érezteti velök származás helyzetüket és végtelen könyörületét; ki lelkök bensejével egyesül; ki betölti azt alázatossággal, örömmel, bizalommal és szeretettel, ki képesekké teszi őket más célra, mint a mit addig magok elé tűztek.

*

Mindazok, kik Istent Jézus Krisztuson kívül keresik és a természetnél maradnak: vagy nem találnak semmi világosságot, mely őket kielégítse, — vagy oda jutnak, hogy magok alkotnak oly módszert magoknak, a mely által Istent megismerjék és Közbenjáró nélkül tiszteljék; ez által vagy atheismusba vagy deismusba esnek: melynek mindenikétől csaknem egyenlőképen visszaborzad a keresztyén vallás. Jézus Kr. nélkül a világ nem állana fenn, mert vagy meg kellene semmisülnie, vagy olylyá lennie, mint a pokol.

*

Más-más életmódot folytat az ember e különböző feltevések szerint: 1) ha örökké itt maradna; 2) ha bizonyos a felől, hogy nem lesz itt sokáig és nem bizonyos a felől, vajjon élni fog-e itt még egy órahosszat. Ez utóbbi feltevés a miénk.

Következés szerint fáradságot kell magatoknak venni arra, hogy keressétek az igazságot; mert ha meghaltok, mielőtt a valódi okfőt imádnátok: elvesztetek. De mondjátok: „ha azt akarná, hogy imádjam, akkor jelt adott volna nekem akaratáról“. Adott is, de ti rá sem ügyeltetek: keressétek tehát. Kifizeti a fáradságot.

*

A hit Isten ajándéka. Ne higgyétek, hogy azt mondjuk, miszerint az ész ajándéka. Más vallás nem mondja ezt hitéről;

csak okoskodások útján akar arra eljuttatni, a mely pedig legkevésbé sem vezet oda.

*

Az emberek három osztályba sorozhatók: az elsőt azok alkotják, kik tisztelik Istent, miután megtalálták; másodikat azok, kik azzal foglalkoznak, hogy keresik őt, de nem találják meg; harmadikat azok, kik élnek a nélkül, hogy keresték vagy megtalálták volna. Az elsőhöz tartozók okosak és boldogok, az utolsóhoz tartozók bolondok és boldogtalanok; a kettő között levők boldogtalanok és okosak.

Francziából közli:

Dézi Lajos.

(Folyt. köv.)

Iskolaügy.

A görög nyelv kérdéséhez.

(Vége.)

Vajjon nem sokkal praktikusabban jártak el ősünk, kik ha a gyermek nem a tudományos pályára való volt, néhány gymnasiumi osztály elvégzése után iparos pályára adták, a hol okos értelmességével később is kitűnt társai közül. Mindig meglátszott rajta a gymnasium nevelő-eraje. Nem praktikusabb megoldása volt e a kérdésnek a mostani polgár- és reáliskolák dédelgetésénél? Ime, a rájuk fordított temérdek költség dacára, a reáliskolák tengődnek, a gymnasiumba pedig tódul az ifjúság. Innen aztán akárhány jeles mérnök is kerül ki, dacára a megátkozott görög tudománynak.

Valóban sajtáságos logika. A reáliskola beteg és a gymnasiumnak akarják beadni az orvosságot. Hát reformálják a reáliskolát, ne nyomorítsák meg a gymnasiumot céltalan kísérletezéssel. A gymnasiumnak immár elég nagy multja van, érdemeit hiányai dacára sem lehet eltagadni. Miért akarják hát a tűrhető állapotot a kétes jövődóért feleseresíteni? Különös becsvágy az, mely a művelt közép Európa példájától elfordulva, Szerbia gymnasiumain lelkesül, a hol a görögöt nem tanítják.

Ha valahol, úgy az oktatásügy vezetésénél szükséges a conservativismus. Különösen pedig kis nemzetek ne kísérletezzenek, mert annak hatása végzetes lehet. Hagyjuk ezt a nagy nemzeteknek, mi csak a kipróbált jót vegyük át és honosítsuk meg.

A görög nyelv tanításának sikertelenségét is emlegetik. De ennek a vádnak is szemébe lehet nézni. Mintha a matematikából vagy más tárgyból nagyobb lenne az eredmény! — Bizony vannak jó és gyenge tanulók. Vannak olyanok is, a kiknek semmi tehetségök sincs a nyelvtanulásra, vagy másoknak a reáliákra (mert bizony olyanok is akadnak). Az előbbieket tehát kevesebb göröggel hagyják el az iskolát. De vajjon ezek azért elvesztegették idejüket? Dehogy! eszök esztergályozódott, a klasszikus művek e részenként való olvasása is szívöket nemesíté, jellemökre üdvösen hatott. Hiszen a középiskolai tárgyak megválasztásánál nem csak a tudásból származó gyönyörűség, vagy mondjuk, haszon az irányadó, hanem az is lényeges, hogy fegyelmezi a növendék eszét, hogy később kitartó szellemi munkára képesítse. Azt pedig minden realista el fogja ismerni, hogy a nyelvek, irodalmak tanulása nem csak az eszt fegyelmezi, hanem szív- és jellemképző egyúttal. Ezért

kell, hogy nagyobb tért foglaljon el a nyelv és irodalom tanítása a középiskolában.

Hallottam és megmértem azt az ellenvetést is, hogy ott vannak a fordítások, azokból is csak annyit meríthet a növendék grammatika nélkül is, a mennyit az eredetiből. Eszembe jut erről az az úri ember, a ki azzal dicsekedett, hogy látta ő már a tűzhányó hegyet is borzalmasan nagyszerű munkájában. Persze nem Nápolyban, hanem a színpadon valami látványos darabban. Azt tudom, hogy Homér és a fordító két különböző egyéniség. Tudom azt is, hogy a jó fordítónak költőnek is kell lenni. Ha a fordító az eredeti nemes érzét saját egyénisége és nemzetisége kohóján nem tudja megolvasztani és formába gyúrni, munkája csak torzkép lesz. Ott van Baksay Homérje. Remek magyar átdolgozás, de csak az anyag Homér, a forma Baksay, tehát fősgyökeres, magyar forma. És ez az ítélet nem gáncs, hanem a legnagyobb dicséret.

Hanem azt a tanácsot nem értem, hogy a görög nyelv tanítását eltörlik, de irodalmából fordítani akarnak? Hogy esik majd az meg? Hiszen ha teljesen agyon sem ütük, csak a facultativ tanítását viszik keresztül, az is egyértelmű a teljes kiküszöböléssel. Ezt minden tanár gyakorlatból tudja és bizonyíthatja.

Azzal meg kár vitatkozni is, a ki a görög remekek jellemképző erejét, értékét tagadja. Az az ítélet, a mit én is olvastam, hogy Achilles, a természet ez őszerejű fia nem gentleman jellem, mert nem jár el a mostani illemszabályok szerint, legfeljebb egy kis mosolygást érdemel.

Egyet azonban hiszek és vallok. A mai nyelvtanítás, általában tudományosan tetszetős, rendszeres is, nem természetes, s így nem is felelhet meg a czélnek. A nyelv — legyen az élő vagy holt nyelv — e rendszer nyűgében élettelen anyag, a mely fölött philosophálni és grammatizálni kell. Mint azt már kifejtettem ugyancsak e Lap hasábjain („A német nyelv és protestáns gymnasiumaink“ című cikkemben) a conjugatió, declinatio, a szavak gépies tanulása sohasem fog célra vezetni. Ne csak a könyvből fordítson a növendék, de iparkodjék a tanult nyelven gondolatait is kifejezni. Beszéljen a tanár növendékével azon a nyelven, a mit tanít, természetesen óvatosan, fokozatosan haladva. Ez lesz az elevenítő, életteljes tanítás, a melynek nagy hatását mindegyik tanár látni fogja tanítványán. Így jut ez öntudatos ismerethez, e nélkül a nyelvtani törvények legkitűnőbb ismerete is fölösleges terhe marad az emlékezetnek, a mely lassanként elkallódik.

Fejtegetésem végéhez közeledik. De nem hagyhatom el még egy erősségemet, a mely magyar emberre nézve a legfontosabb. Minden idegen nyelv tanulása a magyar nyelv és érzés lángoló kultuszának tüzenél induljon meg. A magyar nyelv tanárára háramlik a nagy felelősség, ha az idegen nyelvek tanulása miatt a fősgyökeres, magyar észjárás meghibban. De felelős érte az idegen nyelv tanára is, ha nyelvgyilkos szóról-szóra való fordítással rontja meg tanítványa magyar nyelvérzékét. Ezt kell első sorban száműzni az iskolából.

Történeti tényeket mondok, midőn állítom, hogy csak akkor indult meg Európa minden népénél a nemzeti irodalom fejlődése, mikor a görögöt megismerték. Mondom, megismerték és nem utánozták. E lángeszű nép irodalma a nemzetiség őszerejű, legnagyobb-szerű megnyilatkozása. E tekintetben a görög irodalom fontosabb a latinnál, a mely a görög naptól hódított fényesség.

Legyen ez a fölséges irodalom örök mintaképünk, ha a nemzeti érzés kultuszától akár irodalmunk, akár társadalmunk csak egy percze is eltántorodnék!

Gyöngyösy László.

Közügyeink.

Emlékezetes nap a vetési ev. ref. egyház életében.

A vetési ev. ref. egyház mult januárhó 26-án délelőtt tartotta meg a templomot zsúfolásig megtöltött különböző hitfelekezeti és nemzetiségű lakosok s számos vidéki vendégek jelenlétében orgona-felavatási ünnepélyét. Vártam, hogy valaki a jelenvoltak közül, az enyimmél avatottabb tollal fogja megírni e becses Lap számára e nap eseményeit; de miután úgy látom, hogy azok, kik e napon velünk örültek, hallgatnak, tollat veszek kezembe s a lelkész úr beleegyezésével átadom az e napon történeteket a nyilvánosságnak.

Az e napon felavatott orgona, a templom nagyságához mért, 6 változatú. Külsőalakját tekintve igen csinos; belsejében a legszigorúbb kívánalomnak is megfelelő. Mert a mellett, hogy úgy a czín-, mint a fasípok a legerősebb és jobb anyagból készültek, az orgona testét alkotó változatok mesterileg úgy vannak összeállítva, hogy hangja tisztasága, terjedtsége, összhangzatossága kellemesen lepi meg a hallgatót, ki előtt szinte hihetetlennek látszik, hogy e külsőleg kicsiny műben hol fér meg annyi változatos, kellemes mélabús hang.

Készítette a nagyon jó hírű aradi „Dangl Antal fia, csász. és kir. szabadalmazott udvari mű-orgona-készítő cég“, — mely sok más egyéb orgonák mellett a gödöllői kir. kápolna számára is készített egy 8 változatú, jelenleg pedig a budai Mátyás templom számára készített egy 20 változatú, a templom építészeti stíljének megfelelő orgonát, — mely czéget kifogástalan jó munkája s pontosságáért a netán orgonát építtető gyülekezetek figyelmébe, — már csak e kis orgona hallása után is, — méltán lehet ajánlani.

A felavatási ünnepély protestáns egyszerűségében is lélekemelő, megragadó volt.

Vadnay Pál ev. ref. tanító úr sok ügyességre mutató s meglepő orgonajátéka, s a nagy közönség hatalmas énekkesztésének elhangzásával Szarka Boldizsár helyi lelkész úr, meghatottság közt, mély érzéssel elmondott s a hallgatóság szívében hasonló érzelmeket szült szép imája után alapigéül vevé föl a CL-ik zsoltár 1., 3., 4. verseit; s beszéde költői lendületű bevezetése végén megemlítve, hogy a protestánsok sok ideig idegenkedtek az orgona használatától; s hogy azt még ma is sokan szükségtelennek tartják a prot. templomban: felvetette a kérdést: „Lehet-e az orgona egy prot. templom méltó díszje, ékessége?“, s ebben megjelölve beszéde fő tárgyát, nyomós, s meggyőző okokkal érvelve, gyönyörű kidolgozású s nála szokásos szónoki hévvel elmondott beszédében, megfelelt rá, hogy lehet, sőt az is; mert a) az éneklésben ízlésünket nemesíti, b) a szívnek ének által felköltött érzelmeit Isten dicsőítésére vezeti, c) a vallásos és társadalmi életben kötelességeink betöltésére s összhangzó működésre tanít.

Majd a mindenkit magával ragadott beszéd után meg-

szólalt orgona és ének dallamának elhangzása után, az úrasztalán előre elhelyezett aranykönyvből, kellő bevezetés mellett s egyes csoportosításban olvasá fel, a jelenlevők érdeklődése s figyelme által kísérvé, az ezen orgonát áldozatkészségökkel létesített adakozók hosszú névsorát.

Valóban e felolvasás alatt édes örömmel dobbant meg nem csak az ezen orgonának közvetlenül örvendő egyháztalán, hanem minden jelenvolt ember szíve. — Mert e névsor felolvasása, még nem oly ügyes keretbe foglalva, — mint azt a felolvasó tevé, — hanem a száraz számok kíséretében is arról tett bizonyosságot, hogy önzőnek látszó korunkban sem halt ki a keblekből a testvéri szeretet; a nagy terhek daczára, melyet e hon minden fia emel, nem aludt ki a szívekből az áldozatkészség; s hogy e honnak különböző nemzetiségű s hitfelekezetű fiai nem csak békén meg tudnak együtt élni, hanem a testvéri szeretet indulatától készvén, tudnak is, készek is egymásért áldozni.

Nem lehet e becses Lap szűk terétől kívánnom, hogy helyt adjon azon adakozók hosszú névsorának, kik Vadnay Pál ev. ref. tanító és gyűjtőtársa Nagy Geiza presbyter felhívására, az orgona létesítésére adakozván, nevüket az egyház Aranykönyvében megörökítették.

Elég csak jeleznem, hogy az adakozások oly bőven folytak be, hogy az összesen 625 frtba került orgona minden kiadását fedezék s ahhoz az egyházi pénztárnak egyetlen krajczárral sem kelle járulnia.

Méltó esemény a feljegyzésre, s megérdemli, hogy róla ez elterjedt Lap olvasó közönsége tudomást vegyen, — úgy csoportosítva a lelkész úr közlése nyomán az adakozásokat, mint az felolvastatott.

Első adakozó volt a vetési ev. ref. énekhar, mely e célra 75 frt 52 krban összes vagyonát áldozá.

A pünköszt másodnapján e célra tartott bál 62 frt 39 krt jövedelmezett.

A Vetésen vagy másutt lakó róm. katolikus vetési birtokosok 110 frt 50 krral; a gyülekezethez nem tartozó s attól távolabb lakó hitsorsosok 37 frt 90 krral; a község izráelita és görög-egyesült vallású lakosai 22 frt 60 krral; a gyülekezet tagjai pedig 247 frt 20 kr önkéntes adományyal örvendezteték meg a buzgó gyűjtőket.

A felavatás után társas ebéd nem volt, a szokásos, sokszor üres magasztalás szavai nem hangzottak. Minek is ott a szó, hol a tettek beszélnek?!

Itt pedig szépen szól a tett befejezésül is, mert az adakozás perselyében 4 frt 04 kr gyűlt, s a reggeli 6 óráig szép csendben és kitűnő hangulatban tartott felavatási bál tiszta jövedelme 69 frt 62 kr lett, melylyel az orgona beállítási költségeinek fedezésére gyűlt adományok összege 630 frt 17 krra emelkedett. — Ezért e nap a vetési reformátusokra nézve emlékezetes.

Soraimat azon óhajttással zárom: vajha sok olyan gyülekezete lenne protestáns egyházegyetemünknek, mint a szegénységében is gazdag, kicsiny vetési ev. ref. egyház!

1890. február 4.

Egy jelenvolt.

Irodalom.

Shakespeare és a kath. vallás. Irta Raich J. M. Magyarra fordította Rózsa József. Szeged, 1886.

(Folytatás.)

Érdekes, igazán casuistikus és jesuitikus dícséret az, melyet a mi naiv szerzőnk p. Lorenzóra halmoz (35. l.). Derék, jó e philosophuskodó pater: mondja Gervinus (II. 35. l.). De vajjon szigorú ker. morál-e, — nem amolyan puritán, csak olyan kialkuvó, engedékeny stb. is lehet-e az, a mely megengedi, hogy szerelmeseket szökve, és feleik ellenére összeadjanak? Igy gondolkozik egy kiváló angol irodalomtörténet-író, St. Brooke is (Gervinusnál ih, 36. l.). De bizonyos emberek morálja sokat megengedett s megenged. Erre nézve csak Pascal: Lettres provinciales — Bert Paul: La morde des jésuites (Paris Hachette) cz. munkákra kell az érdekelteket utasítnunk.

Nagyra veszi szerzőnk, hogy Sh. jó jellemű barátokat és apácákat ír le. De bizonyos, hogy jó jellemű, emberséges apácák és barátok voltak és vannak. S ha minden olyan költőt a maga egyházához számít vagy hódít Raich, a ki jó szerzetest ismert s kedvelt, vagy minden embert, a ki ilyenekről kedvezőn ítélt: igen olcsón és nagyon meggyarapíthatja egyházát. Mindjárt ide fognak tartozni nálunk is, a ki Guzmicsot kedvelte, becsülte, a ki Assisi Ferenczről lelkesen írt, sőt mi maiak mindnyájan, a kik P. Damiént, a Hawaii szigetek leprosusainak jóltevőjét ismerjük és szeretjük. És így, ha Sh. tulajdon érzését fejezné is ki, midőn ilyenekről szól, vagy ilyeket állít elő, még akkor is csak azt tenné, a mit sok humanus ember teszen, a nélkül, hogy amaz egyházhoz tartoznék. De ő dráma-író; azt adja elő, a mit más időkbeli s más érzületű emberek tettek és éreztek.

Az öngyilkos Ophelia eltemetése ügyében róm. kath. felfogást keres és oly meggyőződésű papot talál. A magától szerzőtől is idézett Elze s Delius tisztázzák ugyan a dolgot s ebből meggyőződhetnék, hogy nincs igazsága; de az is bizonyos, hogy az öngyilkosoktól a rendes eltemetést a protestánsok is hajlandók voltak megtagadni. S ez elannyira igaz, hogy itt hazánkban még ötven évvel ezelőtt történt meg, hogy öngyilkost a rendes temetőn kívül, mint mondani szokták, funere asinino temettek el, és ezt igazolni tudnók. De a mi szerzőnk itt is nagy buzgósággal esőr-csavar, azt is teljes-séggel mellőzván, mit közelebb említünk, hogy dráma-írónak különböző idők és emberek természetéhez kell jellemek előállításában alkalmazkodni.

Az apácák dícséretét is felhossa, s ezzel úgy van a dolog, mint az előbb mondók. Miért ne lehetett volna dícséretes és tiszta erkölcsű apáca? És szerzőt meglepi, hogy a költő úgy ismeri a szerzetesek s épen az apácák törvényeit, s ez is mutatná szerinte, hogy hova tartozott. De a Sh. korában még nagyon lehetett ismerni, kivált pedig ismerhette azokból, a kik és mik után dolgozott. De találkoztak róm. kath. írók, a kik azt mondák, hogy Sh. már csak azért sem lehetett róm. kath., mivel „esteli misét“ említ.

A prot. lelkészeket — recte: puritán — gúnyolja, holott amazokat kedvező színekkel festi (l. al.). Nagyon lehetséges és igaz is. Megmondja az okát Macaulay s a történelemből tudja minden ember. A puritánok túlzott szigoráért, mely min-

kell, hogy nagyobb tért foglaljon el a nyelv és irodalom tanítása a középiskolában.

Hallottam és megmértem azt az ellenvetést is, hogy ott vannak a fordítások, azokból is csak annyit meríthet a növendék grammatika nélkül is, a mennyit az eredetiből. Eszembe jut erről az az úri ember, a ki azzal dicsekedett, hogy látta ő már a tűzhányó hegyet is borzalmasan nagyszerű munkájában. Persze nem Nápolyban, hanem a színpadon valami látványos darabban. Azt tudom, hogy Homér és a fordító két különböző egyéniség. Tudom azt is, hogy a jó fordítónak költőnek is kell lenni. Ha a fordító az eredeti nemes érzét saját egyénisége és nemzetisége kohóján nem tudja megolvasztani és formába gyúrti, munkája csak torzkép lesz. Ott van Baksay Homérje. Remek magyar átdolgozás, de csak az anyag Homér, a forma Baksay, tehát tősgyökeres, magyar forma. És ez az ítélet nem gáncs, hanem a legnagyobb dicséret.

Hanem azt a tanácsot nem értem, hogy a görög nyelv tanítását eltörlik, de irodalmából fordítani akarnak? Hogy esik majd az meg? Hiszen ha teljesen agyon sem ütök, csak a facultativ tanítását viszik keresztül, az is egyértelmű a teljes kiküszöböléssel. Ezt minden tanár gyakorlatból tudja és bizonyíthatja.

Azzal meg kár vitatkozni is, a ki a görög remekek jellemképző erejét, értékét tagadja. Az az ítélet, a mit én is olvastam, hogy Achilles, a természet ez őszerejű fia nem gentleman jellem, mert nem jár el a mostani illemszabályok szerint, legfeljebb egy kis mosolygást érdemel.

Egyet azonban hiszek és vallok. A mai nyelvtanítás, amily tudományosan tetszetős, rendszeres is, nem természetes, s így nem is felelhet meg a célnak. A nyelv — legyen az élő vagy holt nyelv — e rendszer nyögében élettelen anyag, a mely fölött philosophálni és grammatizálni kell. Mint azt már kifejtettem ugyancsak e Lap hasábjain („A német nyelv és protestáns gymnasiumaink“ című cikkemben) a conjugatió, declinatio, a szavak gépies tanulása sohasem fog célra vezetni. Ne csak a könyvből fordítson a növendék, de iparkodjék a tanult nyelven gondolatait is kifejezni. Beszéljen a tanár növendékével azon a nyelven, a mit tanít, természetesen óvatosan, fokozatosan haladva. Ez lesz az elevenítő, életteli tanítás, a melynek nagy hatását mindegyik tanár látni fogja tanítványán. Így jut ez öntudatos ismerethez, e nélkül a nyelvtani törvények legkitűnőbb ismerete is fölösleges terhe marad az emlékezetnek, a mely lassanként elkallódik.

Fejtegetésem végéhez közeledik. De nem hagyhatom el még egy erősségemet, a mely magyar emberre nézve a legfontosabb. Minden idegen nyelv tanulása a magyar nyelv és érzés lángoló kultuszának tüzeinél induljon meg. A magyar nyelv tanárára háramlik a nagy felelősség, ha az idegen nyelvek tanulása miatt a tősgyökeres, magyar észjárás meghibban. De felelős érte az idegen nyelv tanára is, ha nyelvgyilkos szóról-szóra való fordítással rontja meg tanítványa magyar nyelvérzékét. Ezt kell első sorban számítani az iskolából.

Történeti tényeket mondok, midőn állítom, hogy csak akkor indult meg Európa minden népénél a nemzeti irodalom fejlődése, mikor a görögöt megismerték. Mondom, megismerték és nem utánozták. E lángeszű nép irodalma a nemzetiség őszerejű, legnagyobb szerű megnyilatkozása. E tekintetben a görög irodalom fontosabb a latinnál, a mely a görög naptól hódított fényesség.

Legyen ez a fölséges irodalom örök mintaképünk, ha a nemzeti érzés kultuszától akár irodalmunk, akár társadalmunk csak egy percze is eltántorodnék!

Gyöngyösy László.

Közügyeink.

Emlékezetes nap a vetési ev. ref. egyház életében.

A vetési ev. ref. egyház mult januárhó 26-án délelőtt tartotta meg a templomot zsúfolásig megtöltött különböző hitfelekezetű és nemzetiségű lakosok s számos vidéki vendégek jelenlétében orgona-felavatási ünnepélyét. Vártam, hogy valaki a jelenvoltak közül, az enyimmél avatottabb tollal fogja megírni e becses Lap számára e nap eseményeit; de miután úgy látom, hogy azok, kik e napon velünk örültek, hallgatnak, tollat veszek kezembe s a lelkész úr beleegyezésével átadom az e napon történeteket a nyilvánosságának.

Az e napon felavatott orgona, a templom nagyságához mért, 6 változatú. Külalakját tekintve igen csinos; belszerkezete a legszigorúbb kívánalomnak is megfelelő. Mert a mellett, hogy úgy a cín-, mint a fasípok a legerősebb és jobb anyagból készültek, az orgona testét alkotó változatok mesterileg úgy vannak összeállítva, hogy hangja tisztasága, terjedtsége, összhangzatossága kellemesen lepi meg a hallgatót, ki előtt szinte hihetetlennek látszik, hogy e külsőleg kicsiny műben hol fér meg annyi változatos, kellemes mélabús hang.

Készítette a nagyon jó hírű aradi „Dangl Antal fia, csász. és kir. szabadalmazott udvari mű-orgona-készítő cég“, — mely sok más egyéb orgonák mellett a gödöllői kir. kápolna számára is készített egy 8 változatú, jelenleg pedig a budai Mátyás templom számára készít egy 20 változatú, a templom építészeti stíljének megfelelő orgonát, — mely céget kifogástalan jó munkája s pontosságáért a netán orgonát építtető gyülekezetek figyelmébe, — már csak e kis orgona hallása után is, — méltán lehet ajánlani.

A felavatási ünnepély protestáns egyszerűségében is lélekemelő, megragadó volt.

Vadnay Pál ev. ref. tanító úr sok ügyességre mutató s meglepő orgonajátéka, s a nagy közönség hatalmas énekkisretének elhangzásával Szarka Boldizsár helyi lelkész úr, meghatottság közt, mély érzéssel elmondott s a hallgatóság szívében hasonló érzelmeket szült szép imája után alapigéül vevé föl a CL-ik zsoltár 1., 3., 4. verseit; s beszéde költői lendületű bevezetése végén megemlítve, hogy a protestánsok sok ideig idegenkedtek az orgona használatától; s hogy azt még ma is sokan szükségtelennek tartják a prot. templomban: felvetette a kérdést: „Lehet-e az orgona egy prot. templom méltó dísz-e, ékessége?“, s ebben megjelölve beszéde fő-tárgyát, nyomós, s meggyőző okokkal érvelve, gyönyörű kidolgozású s nála szokásos szónoki hévvel elmondott beszédében, megfelelt rá, hogy lehet, sőt az is; mert a) az éneklésben ízlésünket nemesíti, b) a szívnek ének által felkeltett érzelmeit Isten dicsőítésére vezeti, c) a vallásos és társadalmi életben köteleseink betöltésére s összhangzó működésre tanít.

Majd a mindenkit magával ragadott beszéd után meg-

szólalt orgona és ének dallamának elhangzása után, az úrasztalán előre elhelyezett aranykönyvből, kellő bevezetés mellett s egyes csoportosításban olvasá fel, a jelenlevők érdeklődése s figyelme által kísérve, az ezen orgonát áldozatkészséggel létesített adakozók hosszú névsorát.

Valóban e felolvasás alatt édes örömmel dobbant meg nem csak az ezen orgonának közvetlenül örvendő egyháztalagok, hanem minden jelenvolt ember szíve. — Mert e névsor felolvasása, még nem oly egyes keretbe foglalva, — mint azt a felolvasó tevé, — hanem a száraz számok kíséretében is arról tett bizonyosságot, hogy önzőnek látszó korunkban sem halt ki a keblekből a testvéri szeretet; a nagy terhek daczára, melyet e hon minden fia emel, nem aludt ki a szívekből az áldozatkészség; s hogy e honnak különböző nemzetiségű s hitfelekezeti fiai nem csak békén meg tudnak együtt élni, hanem a testvéri szeretet indulatától készve, tudnak is, készek is egymásért áldozni.

Nem lehet e becses Lap szűk terétől kívánnom, hogy helyt adjon azon egyes adakozók hosszú névsorának, kik Vadnay Pál ev. ref. tanító és gyűjtőtársa Nagy Geiza presbyter felhívására, az orgona létesítésére adakozván, nevüket az egyház Aranykönyvében megörökítették.

Elég csak jeleznem, hogy az adakozások oly bőven folytak be, hogy az összesen 625 frtba került orgona minden kiadását fedezék s ahhoz az egyházi pénztárnak egyetlen krajczárral sem kelle járulnia.

Méltó esemény a feljegyzésre, s megérdemli, hogy róla ez elterjedt Lap olvasó közönsége tudomást vegyen, — úgy csoportosítva a lelkész úr közlése nyomán az adakozásokat, mint az felolvastatott.

Első adakozó volt a vetési ev. ref. énekkar, mely e czélra 75 frt 52 krban összes vagyonát áldozá.

A pünköszt másodnapján e czélra tartott bál 62 frt 39 krt jövedelmezett.

A Vetésen vagy másutt lakó róm. katolikus vetési birtokosok 110 frt 50 krral; a gyülekezethez nem tartozó s attól távolabb lakó hitsorsosok 37 frt 90 krral; a község izráelita és görög-egyesült vallású lakosai 22 frt 60 krral; a gyülekezet tagjai pedig 247 frt 20 kr önkéntes adományyal örvendezteték meg a buzgó gyűjtőket.

A felavatás után társas ebéd nem volt, a szokásos, sokszor üres magasztalás szavai nem hangzottak. Minek is ott a szó, hol a tettek beszélnek?!

Itt pedig szépen szól a tett befejezésül is, mert az adakozás perselyében 4 frt 04 kr gyűlt, s a reggeli 6 óráig szép esendben és kitűnő hangulatban tartott felavatási bál tiszta jövedelme 69 frt 62 kr lett, melylyel az orgona beállítási költségeinek fedezésére gyűlt adományok összege 630 frt 17 krra emelkedett. — Ezért e nap a vetési reformátusokra nézve emlékezetes.

Soraimat azon óhajtással zárom: vajha sok olyan gyülekezete lenne protestáns egyházegyetemünknek, mint a szegénységében is gazdag, kiesiny vetési ev. ref. egyház!

1890. február 4.

Egy jelenvolt.

Irodalom.

Shakespeare és a kath. vallás. Irta Raich J. M. Magyarra fordította Rózsa József. Szeged, 1886.

(Folytatás.)

Érdekes, igazán casuistikus és jesuitikus dícséret az, melyet a mi naiv szerzőnk p. Lorenzóra halmoz (35. l.). Derék, jó e philosophuskodó pater: mondja Gervinus (II. 35. l.). De vajjon szigorú ker. morál-e, — nem amolyan puritán, csak olyan kialakuló, engedékeny stb. is lehet-e az, a mely megengedi, hogy szerelmeseket szökve, és feleik ellenére összeadjanak? Így gondolkozik egy kiváló angol irodalomtörténet-író, St. Brooke is (Gervinusnál ih, 36. l.). De bizonyos emberek morálja sokat megengedett s megenged. Erre nézve csak Pascal: Lettres provinciales — Bert Paul: La morde des jesuites (Paris Hachette) cz. munkákra kell az érdekelteteket útasítnunk.

Nagyra veszi szerzőnk, hogy Sh. jó jellemű barátokat és apácákat ír le. De bizonyos, hogy jó jellemű, emberséges apácák és barátok voltak és vannak. S ha minden olyan költőt a maga egyházához számít vagy hódít Raich, a ki jó szerzetest ismert s kedvelt, vagy minden embert, a ki ilyenekről kedvezőn ítélt: igen olcsón és nagyon meggyarapíthatja egyházát. Mindjárt ide fognak tartozni nálunk is, a ki Guzmicsot kedvelte, becsülte, a ki Assisi Ferenczről lelkesen írt, sőt mi maiak mindnyájan, a kik P. Damiént, a Hawaii szigetek leprosusainak jóltevőjét ismerjük és szeretjük. És így, ha Sh. tulajdon érzését fejezné is ki, midőn ilyenekről szól, vagy ilyeket állít elő, még akkor is csak azt tenné, a mit sok humanus ember teszen, a nélkül, hogy amaz egyházhoz tartoznék. De ő dráma-író; azt adja elő, a mit más időkbeli s más érületű emberek tettek és éreztek.

Az öngyilkos Ophelia eltemetése ügyében róm. kath. felfogást keres és oly meggyőződésű papot talál. A magától szerzőtől is idézett Elze s Delius tisztázzák ugyan a dolgot s ebből meggyőződhetnék, hogy nincs igazsága; de az is bizonyos, hogy az öngyilkosoktól a rendes eltemetést a protestánsok is hajlandók voltak megtagadni. S ez elannyira igaz, hogy itt hazánkban még ötven évvel ezelőtt történt meg, hogy öngyilkost a rendes temetőn kívül, mint mondani szokták, funere asinino temettek el, és ezt igazolni tudnók. De a mi szerzőnk itt is nagy buzgósággal csűr-csavar, azt is teljes-séggel mellőzván, mit közelebb említünk, hogy dráma-írónak különböző idők és emberek természetéhez kell jellemek előállításában alkalmazkodni.

Az apácák dícséretét is felhossa, s ezzel úgy van a dolog, mint az előbb mondók. Miért ne lehetett volna dícséretes és tiszta erkölcsű apácza? És szerzőt meglepi, hogy a költő úgy ismeri a szerzetesek s épen az apácák törvényeit, s ez is mutatná szerinte, hogy hova tartozott. De a Sh. korában még nagyon lehetett ismerni, kivált pedig ismerhette azokból, a kik és mik után dolgozott. De találkozott róm. kath. írók, a kik azt mondák, hogy Sh. már csak azért sem lehetett róm. kath., mivel „esteli misét“ említ.

A prot. lelkészeket — recte: puritán — gúnyolja, holott amazokat kedvező színekkel festi (l. al.). Nagyon lehetséges és igaz is. Megmondja az okát Macaulay s a történelemből tudja minden ember. A puritánok túlzott szigoráért, mely min-

den szépet és művészt üldözött, a színészet elnyomásaért, az emberiségi eszméktől vagy humanismustól való természetellenes eltávozásért s mivel utóbb és sokaknál az elődök tiszta eredetű buzgóságát színlés, farizeusság és általán túlzás követte: ezért gyűlölték a költők s köztök ez a nagy költő is. E mellett az is igaz, hogy a lelkészek a világi uraktól nagyon eltapostattak, elnyomva, megalázva tartattak s e miatt itt-ott el is aljasodtak s magoktól neveltség tárgyaivá lettek. Hogy ezeket így állította egypárszer elő, abból gyűlöletet az egyik s vonzódást a másik félhez éppen nem magyarázhatni más értelemben, mint a melyet előbb elmondánk.

Visszatér szerző oda, hogy Sh. a reformatió előtti főpapokat dicséri. Igen, a kik megérdemlik, ilyenek valóban találkoztak. De bizony talál köztök elég kivételt is, kiket sem Rio, sem Raich tisztára nem moshatnak. Ilyen Wolsey (itt Wolseley, a mai tábornok nevével!), kit csak halálakor való vezeklése tesz tűrhetővé. Ilyen Beaufort, a gögös bíbornok, „ki káromolja az Istent és átkozza a földieket“. S az sem semmi, a miért Hubert egy barátot gazembernek nevez, vagy a mit Ophelia temetésekor Laertes mond a papok ellen. S nem nagy tisztelettel van megalkotva az orleansi szűz szerepe is, mely valóban „visszataszító és torz“, melyre nézve Sh. a gúnyos Voltaire-hoz hasonlít. (L. többet 66., 67. ll.).

Nem tudjuk, mit ért a magyar szöveg (65. l.) a „VI. Henrik első részében előforduló trilogián“. Talán olyforma beszéd ez, mint egy kir. gymnasium tanáré, ki egy-két évvel ezelőtt a Császári Lapokban írt ilyet: „Heródiás leánya Tetrárka!“

Hogy pedig az orleansi szűz, szerzőnkél magyarban (66. l.) „pucelli Jean“ (így!) szidja az angolok erkölestelenségét, az természetesen az angol protestánság próféta előrelátása és megtámadása volt, t. i. a lollardok és utódaik által az egyháznak okozott károk és veszedelem miatt. Ezt csak mégis fel kellett hoznia szerzőnek, noha az egész hely nem az avoni hatyútól ered. Ugy látszik, az authenticitas szempontja nála néha érvényes, néha nem. Mindjárt meglátjuk.

Érdekes, midőn szerző abból következteti Sh. róm. kath. voltát, hogy a szentírás kizárólagos tekintélyét s elégséges voltát nem ismeri el. Ezt pedig egy versből hozza ki, melyből az látszik, hogy a költő szerint nincs oly vallásbeli tévedés, melyet a szentírásból vett, tehát „szent“ idézéssel ne lehetne támogatni. De bizony ezt már Hieronymus is átlátta s e mondatában: „Margaritum est verbum Dei ab omni parte perforatur“ ki is fejezte. De mondta utána prot. theologus is, kit már nehéz lesz meghódítani: Werenfels Sámuel ilyképen:

Hic liber est in quo sua quaerit dogmata quisque,
Invenit et pariter dogmata quisque sua.

A 79. l. III. Richardból idézett szép hely még igazabban s igazán philosophusi lélekkel fejezi ki a nagy költő és sok komoly gondolkozású ember nézetét s bizony a szentírás és a hagyományok tekintetéből egyiránt figyelmet érdemel. Ide kell írnom:

S ha meg se volna írva, azt hiszem
Az igazságnak élni kéne folyvást,
Örökbe hagyva az utó világra,
Egész a végső ítéletnapig.

S ez és amazok bizony nem teszik azt, hogy az isteni törvény egész teljességében nem volna meg a szent-írásban,

tehát ennek pótlására a Hagymányok kellenének, hanem azt, hogy Jézus és a szent-írók rendszerint nem alkottak (írtak), az ígét nem barázdára vetették; az igazra, jóra általánosságban, alkalomszerűleg mutattak, és más világban, más időkben tanítottak stb. Meg azt jelentik, a mit b. e. Diószegi Sámuel uram 60—70 évvel ezelőtt jelesül hirdetett, alapul vevén Mózes könyvéből egy helyecskét: a törvény a szívben van! (Csak el ne ferdítsék, csak emberiesen fejtsék ki!)

Sh. a casuisticához is ért és azt utánozza, a tisztó helyről, szentek tiszteletéről, szentségekről stb. a középkor szellemében beszél: ez is jele róm. kath. voltának. De a dráma-írónak mindezekről kell beszélni s híven beszélni; különben nem értene mesterségéhez. De furesa, midőn Sh.-nek az „átlényegülés“-ről való hitét abból bizonyítja, hogy „holy bread“-et, szent kenyeret mond. Hiszen ez a kenyér szent volt, szentnek neveztetett Luther utódainál is, s ma is az a prot. népnél is. Az úrvacsorától megmaradt kenyeret nem adták állatoknak, az egyház emberei fogyasztották el. E mellett a templomot s (újabbban) a papokat is felszentelik. A szentnek fogalma, ismerete, cultusa megvan az átlényegülés nélkül is.

A mit szerző a 119. laptól kezdve a meghalási jelenetekről mond, azzal, ha jól meggondoljuk, fényesen czáfolja meg önnönmagát. Egyetlenegy jelenetben sincs semmi olyan szertartás, sőt rövid formula vagy szólás sem, mely szerző egyházának sajátos felfogására, nézeteire mutatna. És így Sh. dráma-írói objectivitása, vagy tárgyiasága dacára, a szenteknek segítségül hívása, papi feloldozás stb., sehol semmi. De csaknem mindenütt erős büntudat, erős bűnbánás, de mindig általában keresztyéni értelemben, s ha mégis néhol valahová hajlik az elégtételről való felfogásában s egyébben, inkább oly felekezethez hajlik, mely sem az u. n. haldoklók szentségeinek, sem szentek közbenjárásának, sem a pap csodahatásának idvezítő erőt nem tulajdonít.

De Sh. itt, vallásos nyilatkozásaiban, sokszor következetlen és költőiesen szabad. Azaz emberies. Néhol Jupitert stb. emleget, máskor a pogány személyeket ker. felfogással s jellemmel ruhazza fel. . . De mily hatalmas, mily valódi, igaz ker. bűnbánat az, melyet Hamletben Claudius imádkozásában nyilatkoztat! Hány modern könyörgésben találunk ennyi közvetlenséget, bensőséget! És mennyire nincs ez imádkozásban legtávolabbról sem czélzás a római egyház kegyzsereire s papjára. Na de Hamlet apja gyónás és kenet nélkül halt meg s ezt fel is panasolja. Lehetetlen a két hely közt való különbséget be nem látni. Itt úgy beszél, mint drámai költő, midőn történetet mond el; amott úgy, mint lyrikus, ki érzelmeiket áradoztat; egy helytt azt mondja, a mit hőse érzett s az közelebb esik saját érzéséhez, más helytt történetet mond el reális valóságában, a kor felfogása szerint.

Imre Sándor.

(Vége köv.)

A simonyii és darnyai ev. ref. egyház története. Irta Osváth István, volt simonyii ev. ref. lelkész s egyházmegyei aljegyző. Sajtó alá rendezte Buza János sárospataki tanár. Ára 50 kr. Sárospatak, a főiskola betűivel, 1889.

A 76 lapra terjedő műben leírja a jó tollú szerző Simonyi és Darnya községek multját és jelenét. Bevezetés után igen érdekesen rajzolja a két község népét, politikai helyzetét, családi életét. Majd a második részben, czélja szerint, a két

köztség egyházi történetének ismertetésére menvén át, beszél a két község közös viszonyáról, a templomról, toronyról, harangokról, parochiáról, az egyház pártfogóiról, zaklatásáról, az egyházi, papi és tanítói ingatlan s ingó javakról, az egyház lelkészeiről, majd előadja az iskola rövid történetét s közli az ev. ref. vallású családők neveit.

Maga a tulajdonképeni mű, a két egyház monographiája 58 lapot foglal el a műben. Az 59-ik laptól kezdve a szerencsétlen véget ért szerző — 1889. aug. 3-án egy robogó mozdony összeroncsolta — nekrológja, majd Ruszkay Gyula jánosii lelkésztől, a gyászos véget ért lelkész koporsója fölött tartott halotti beszéd s Vattay László rimaszécsi lelkész által, sírja fölött tartott beszéd közöltetik.

Az elhunyt szerző a tiszáninneni egyházkerület 1886. júniusi közgyűlésén hozott azon határozat alapján írta meg anya- és leányegyháza történetét, mely ezt kötelezővé teszi minden gyülekezeti lelkészre nézve. Hasznos szolgálatot tett Buza János tanár úr egyházunk egyetemének, mikor e kis művet kiadta. Egyes kódarabokból emelkedik a szilárd épület. Ajánljuk e művet az érdeklődők figyelmébe, megjegyezvén, hogy annak tiszta jövedelme a szerencsétlen véget ért szerző síremlékére fordítatik.

Gyakorlati biblia magyarázatok. Garzó Gyula e kitűnő szakfolyóiratának mult évi november-decemberi fűzetében F. Varga Lajos barátunk kezdi magyarázni Pál apostol korinthusbeliekhez írt második levelét. Magyarázza pedig az ő költői szép nyelvvel, bibliaismeretével, az evangélium igazai iránti lángoló szerelmével. E fűzetben 10 magyarázat van.

Időtöltésül. Irta: Szaboleska Mihály. Kiadja a debreczeni főiskolai „Magyar Irodalmi Önképző Társulat.” Ára 1 frt. Debreczen, 1890.

Főiskolánk ezen iskolai évi széniorának, Szaboleska Mihálynak nevével már többször találkoztak olvasóink e Lap hasábjain. Itt úgy ismerhették őt meg, mint érzelmes, mélyen vallásos költői lelket, kitől e téren igen sokat várhatnak és várnak is mindazok, a kik az ő irodalmi működését figyelemmel kísérik. Előttünk fekvő jelen művében pedig úgy áll előttünk Szaboleska, mint igen jóízű, röpke szellemmel csapongó humorista. A már magában is pompás humorral írt előszó után 10 íven 9 humoreszkefele van a kötetben. Melegen ajánljuk a szép tehetségű ifjú ez első önálló művének pártfogását t. olvasóink figyelmébe.

Főhívás előfizetésre.

„Bibliai Képek” czímmel, alólírott szerzőtől egy kötet egyházi beszéd fog megjelenni folyó év május havában. Távol legyen, hogy e vállalat sokat ígérő, nagy hargú programmal lépjen a könyvpiacra: mindazáltal a szíves érdeklődőknek — méltán megkívánható — előleges tájékoztatása elől egyáltalában nem akar elzárkózni, sőt ebbeli kötelmének lehetőleg megfelelni óhajt, és pedig követett vezérelveinek — a következő pontokban foglalható — rövid föltüntetésével.

A gyűjtemény — egy-egy ünnepi predikáció kivételével — közönséges egyházi beszédek tartalmaz, részint az ó-, részint az újszövetségből vett alapigékre építve. Az ószövetségből az u. n. történeti-, az újból pedig a tanító textusok

szemeltettek ki. Tárgyaik szerint a következő szempontok körül sorakoznak:

Részben olyanok, melyek — az idők jeleire tekintettel, bibliai alapon — oly korszerű kérdéseket fejtegetnek, melyeknek megvilágítását a templomi szószék nem tagadhatja meg, ha a tanítás tisztét teljesíteni akarja.

Részben olyanok, melyek a korszerű, sőt tulságosan köznapi, de épen nem morális áramlatoknak oly módon igyekeznek visszavonulót parancsolni, hogy épen ellentétes tárgyakra terelik a közfigyelmet, s egészen más irányban foglalkoztatják a gondolkozást, ama nevezetes alapelv szerint: „az alkalmatlan beszédek és a hibábalókat eltávoztasd” (Tim. IV. 7.).

Ugy amazokban, mint ezekben az erköcstani és lélektani elem túlnyomó. A gyakorlati lelkésznek első és utolsó feladata — a lelki ember gondozása, összes vivmánya — az erköcsmesítés levén: e ponton okvetlenül elvtársakat találunk mindazokban, kik magokat lelkész czímmel szeretik nevezni. S azon nagyszámú és pedig tekintélyes írók után, kik a közelebbi években anryi jeles termékkel gazdagíták egyházibeszéd-irodalmunkat: főkép abban remélhet magának missiót biztosíthatni a jelen vállalat, — ha amaz erköcsei nevelés teljesítésére vállalkozni képes leend.

Méltányos figyelem fordított a „Bibliai Képek” kidolgozásában a kezdő szónokok érdekeire is. Míg egyfelől a textusok fölfogásában az volt a főczél, hogy a régi magyarázati és hittani alapelvek szoros követése mellett új eredményekre, eddig észre nem vett, de annál becsesebb erköcsei igazságokra vezessen az éber nyomozódás, s ekkép fölbresztessék az új szónoki nemzedékben is a kutatás ingere: addig másfelől egyszerű előadás, könnyed mondatszerkesztés és szófűzés által törekedtünk eloszlatni a kezdet nehézségeit. Rövid mondatok — bár olykor tömör, nyomatékos előadást eredményeznek: a figyelmet és memoriát mindenkor terhelik. Hosszas periodusok a gyenge organumot fárasztják. Gondatlanságból származó hangtorlódások a kevéssé gyakorlott szónoknál: végzetes nyelvbottlásokat okoznak. Az egyik szónak utolsó tagja a következőnek első szótagjával — a kiejtésben sokszor egészen természetes — összeolvadása folytán: egy harmadik szó hangzik, melyet a szerző nem írt, a szónok meg se gondolt, s a mely zavaros hangzásával és kétes értelmével a tárgy komolyságát s az ékesszólás fogalmát végkép kigúnyolja, holott kevés gonddal mindezt elháríthatja az író, ha kellő figyelemben tartja a fonetika kijátszhatlan törvényeit.

E szempontok szoros figyelemben tartása által kívánt vállalatunk magának némi tért biztosítani. Egyébiránt legfőbb óhajunk, hogy a követett vezérelvekről ne az előfizetési főhívás, hanem önmaga a megjelenő fűzet számoljon leghűségesebben.

Különben, ha e néhány vonásban a „Bibliai Képek” jelleméről talán a valónál halványabb rajzot nyujtanánk: legyen mentségünk ama tartózkodás, melynél fogva igénytelen vállalatunkat értékén túlbecsülni a legszorosabban őrizkedünk.

A „Bibliai Képek” előfizetési díja: 2 forint, mely összeg alólírott szerzőhöz, — Felső-Boldogfalvára, u. p. Székely-Udvarhely — folyó év márczius 31-ik napjáig lesz küldendő.

Felső-Boldogfalván, 1890. januárhóban.

Vásárhelyi Zsigmond,
ev. ref. lelképásztor.

Különfélék.

Debreczeni főiskola. Nagy fontosságú ügy megoldásában történt újabb lépés. Ez a főiskolai fűvészkert ügye. A gazdasági tanács mult héten bizalmas értekezletet tartott, melyben részt vettek a gazdasági tanács tagjain kívül mások is, u. m. a főtiszt. püspök úr képviselőjében Tóth Sámuel egyházkerületi főjegyző; Domokos Kálmán gazd. tanintézeti igazgató, Tormay Béla miniszteri tanácsos és Kovács János fűvészkerti felügyelő tanár. A cél az, hogy a főiskola a gazd. tanintézettel egyesüljön a végre, hogy a fűvészkert átalakíttassék, tisztességes díjazású kertészszel és kertész egéddel elláttassék, s ezáltal a mostani fűvészkert — meghagyatván továbbra is nyílt-kert minősége, — az előre haladott tudomány igényeinek megfelelő botanikus kert magaslatára emeltessék. Ez ügygyel kombinációba hozatott a tóczóskert is, hogy ott ezentúl nagyobb szabású faiskola, konyhakertészet, szőlőművelés tekintettel a filoxera-kérdésre, méhészet folytattatnék, s úgy a lelkész-, mint főképen a tanítójelöltek gyakorlati kiképzetésben részesülnének. Mi előre is melegen üdvözöljük az üdvös mozgalmat, fejlődését élénk figyelemmel fogjuk kísérni, s óhajtjuk, hogy minél dúsabb eredményre vezessen. — Folyó hó 6-án állapított meg a tanárkarok közös gyűlésében s 10-én hirdettetett ki az akadémiai ifjúság előtt a mult tanévi pályázatok eredménye, mely is következő: A Hatvani-alapítványi pályakérdésre bejött 1 munka jutalomra méltónak tartatott. Szerzője: Jánossy Zoltán 2. th. A Keresztési-Deák I. alapítvány első kérdésére kitűzött ó-szövetségi exegetikai kérdésre beérkezett két pályamű közül mindkettőnek szerzője jutalmaztatott. Szerzők: Bartók Jenő 4. th. és Balogh Ferencz 3. th. A Keresztési-Deák I. alapítvány második kérdésére, a büntető jog köréből beadott 4 pályamű közül egyenlően jutalomra méltónak tartatott Ballai Béla 2. jh. és ifj. Szabó Imre 4. jh. dolgozata. Dícséretben részesült Tüdős László 3. jh. A Váradí-Szabó-alapítvány neveléstani kérdésére két pályamű érkezett be. A szerzők közül dícséretet érdemel Dézsi Lajos 4. th. A Bulyovszky-alapítványra 12 szépirodalmi munka adatott be. Ezeknek szerzői közül jutalomban részesültek: Csánky Benő 4. th. és Hirsch Nándor 1. jh. A Kazinczy-pályadíjra beérkezett 6 költői tanulmányi pályamű közül 3-nak szerzője lett kitüntetve, u. m.: Farkas Ferencz 2. jh., Kazai Gyula esküdt felügyelő és Pokoli Lajos 2. jh. Ugyancsak az ezen pályadíjra beadott költői művek szerzői közül a második díjat szintén Farkas Ferencz 2. jh. nyerte el. — A folyó iskolai évre évre a következő pályakérdések tűzettek ki: 1. A Hatvani-alapítványból (a természettan köréből): „Diamagnetismus“. Latin nyelven írandó. Pályázókul kijelöltettek: Barla Szabó Jenő 2. th., Miklovicz József 2. th. és Dobby László 1. th., de más akadémiai tanulók is pályázhatnak. Jutalma 50 frt. 2. Keresztési-Deák első alapítványból (a hittan köréből): „Krisztus váltság-munkája kifejtetvén, adassék elő, hogy Jézus személyéről mily nézetek és felfogások állottak elő kezdettől fogva a keresztyén egyházban és ma miképen felelünk meg Jézusnak tanítványaihoz intézett ama kérdésére: *τινα με λαγοσιν οι ανθρωποι εναντι τον υιον του ανθρωπου*“. Jutalma 84 frt. 3. Keresztési-Deák első alapítványból (a magyar magánjog köréből): „Határozatassék meg a jogügylet fogalma, adassanak elő kellékei s fejtsék

ki a színlelésnek, tévedésnek, csalódásnak és kényszernek befolyása a jogügyletek érvényességére“. Jutalma 84 frt. 4. Péczeley IV. alapítványból (magyar történelem köréből): „Előadandó tömör vázlatban a főbb szereplők és fontosabb események kidomborításával a magyar nemzetnek a keresztyén hitre térése és feltüntetendők ezen nemzeti átalakulásnak hatásai politikai, társadalmi, erkölcsi s általában művelődési szempontból“. Jutalma 35 frt. 5. Váradí-Szabó-alapítványból (a neveléstan köréből): „Hasonlíttassanak össze a nevelés céljai és eszközei a régi görögöknél és rómaiaknál“. Jutalma 50 frt. 6. Szikszai Dániel-alapítványból (a lyrai költészet köréből): „Készíttessék egy ballada, melynek tárgya a magyar történelemből legyen véve“. Beadási határidő 1890. nov. 1. Jutalma 37 frt. 7. Bulyovszky Gyula-alapítványból: Készíttessék egy óda (vallásos vagy böleselmi színezetű), a melynek alap gondolata az Isten akaratján való megnyugvás“. Jutalma 50 frt. 8. A Kazinczy-alapítványból a Casinó által kitűzve, tekintettel arra, hogy ez évben Mátyás király halálának 400 éves évfordulója van: I. „Készíttessék egy szónoki emlékbeszéd Mátyás királyról“. Jutalma a legjobb műnek 12 drb., az utána következőnek 6 drb. 10 francos arany. II. „Kívántatik egy elégia, vagy elégiai hangú költemény, melynek címe „Vajda-Hunyad“ — vagy „vajda-hunyadi vár“ — legyen“. Jutalma a legjobb műnek 8, az utána következőnek 4 drb. 10 frankos arany. **Jegyzet.** Mindkét jutalomra csak főiskolai tanulók pályázhatnak. A pályaművek a főiskolai széniorhoz 1890. évi decz. 1-ig adandók be. A pályaművek tisztán leírva és befűzve, lapszámozva, források megemlítésével és a szerző nevét rejtő jellegű levéllel kísérve 1890. deczember 15, esteli 6 óráig a főiskolai széniorhoz nyújtandók be, kivéve a 6-ik és 8-ik szám alattiakat. — A főiskolai gyorsíró-egylet folyó évi február 9-én, mint Gabelsberger Ferencznek, a gyorsírászat nagynevű megalapítójának évszázados születési fordulóján igen sikerült emlékünnepelet rendezett a közönség élénk részvéte mellett. Megjelentek: Balogh Ferencz akadémiai igazgató, Csiky Lajos felügyelő tanár és Erdős József theol. tanár urak. Az ünnepély tárgysorozata következő volt: 1. Emlékbeszéd Gabelsberger fölött. Ifj. Balogh Ferencz elnökkel. 2. Versenyírás. 3. „Gabelsberger emlékére“, óda, írta: Hirsch Nándor, előadta: Diószegi Mihály. 4. Markovics István működésének méltatása. Szabó Sándor alelnöktől. 5. A pályázatok eredményének kihirdetése. 6. Lapok a depr. főiskolai gyorsíró-egylet történetéből. Pokoly Lajos főjegyzőtől. Az ünnepély végén Csiky Lajos felügyelő tanár intézett lelkes, buzdító beszédet az egylet ifjú tagjaihoz; végre az ünnepélyt Balogh Ferencz igazgató úr zárta be szónoki hévvel előadott s rendkívüli hatást tett beszédével, melyben a gyorsírászat fontosságát és nagy jövőjét rajzolva, további munkásságra buzdította az egyletet. A versenyírás nyertesei: Szabó Sándor 1. jh. (percenként 210 szótaggal) és Szűcs Béla 1. th. (190 szótaggal).

Czékus István halála. Evangélikus testvéreinket gyors egymásutánban érik a csapások. Geduly Lajost csak most vesztették el, s már utána csakhamar Czékus István a tiszai kerület püspökének halálát kell gyászolniok, miként azt már Lapunk mult száma végén jeleztük is. Czékus István született 1818-ban, Gömör-Panyiton. Iskolai pályája s külföldön töltött tanulmánya után Székács mellett volt segédlelkész: majd váci, kecskeméti, sajtó-gömöri, dobsinai, végül rozsnyói lelkész volt,

ez utóbbi helyen 1871. óta a tiszai ev. kerület püspöke. Valamennyi helyen örök emlékét hagyta maga után fáradhatatlanul működő kezének, alkotó lelkének, Egyházi s iskolai téren kifejtett bámulatos eredményű törekvéseit e helyen felsorolni lehetetlenség. Csak annyit hozunk fel, hogy tanintézetek, humán-célú intézmények egész sora örökíti meg nevét az egyház, a hazai és művelődéstörténet lapjain. Februárhó 6-án délelőtt a halál megállította a munkában kifáradhatatlan karokat.... a hű sáfár menyeyi Atyja előtt áll, hogy elvegye földi érdemeinek örök jutalmát. Legyen áldott emlékezete mindörökké!

Meghívás. A februárhó 19-én Nagy-Károly város tanács-terében tartandó lelkészi értekezletre — mely egy országos papi gyűlés programját fogja tárgyalni — ev. református lelkésztársainkat, lelkészjellegű tanárainkat s az érdeklődő világi hitrokonainkat tisztelettel meghívjuk. Nagy-Károly, februárhó 2. 1890. A bizottság. — Szívesen közöljük e meghívást, valamint lapunk első helyén, vezércikkül közöltük Biki Károly barátunknak épen e tárgy, lapunk hasábjain inaugurálása szempontjából írott cikkét is. Mi nyilvános működésünk első órájától kezdve azok közé tartoztunk, kik szívünk minden melegével rokonszenveztünk az anyagi szegénység miatt súlyos gondokkal küzdő falusi papság helyzetének javítására célzó minden nemes törekvéssel. De elmondtuk már s minden tartózkodás nélkül ismételve hangsúlyozzuk, hogy nagy mértékben disgustált bennünket az a hang, melyet a „Közlapok Lapja“ e cél elérésére használt. Hát kinek használ, vagy kinek árt és így mire jó az, ha azon lap a hangjokkal nem rokonszenvező tanár-szerkesztőket mindig szűk látókörű professoroknak nevezgeti? Vajjon például a mi lapunk szerkesztőjének érdemes lett volna-e a hozzá intézett interpellációkra felelni, mikor azokból az tűnik ki, hogy az interpelláló absolute nem ismeri a mai debreczeni viszonyokat. Állításai oly kicsinykedők, hogy itt nem is méltó azokkal foglalkozni. Irjanak úgy, mint B. K. mai vezércikkünkben teszi s akkor mindenki méltányolni fogja törekvéseit s nem tekintendi demagog szájába való handabandának azt, a mi tisztességes hangon leírva, mindnyájunk rokonszenvét felkölti s a miért mindnyájan tudunk lelkesülni is. Igenis, vitassuk meg tárgyilagos komolysággal, bántó személyeskedés nélkül a kérdéseket, s egyesült erővel törekedjünk lelkészeink helyzetének javítására. Lapunk nyitva áll e célra ezután is, mint nyitva állott eddig is. Az olyan gyanúsítgatásokba azonban mi, a minőben péld. Dávidházy János esperes részesült a „K. L.“-ban, hogy ha szinte az esztári lelkészválasztást nem erősítette is meg, Dicsőfi Józsefnek debreczeni lelkészszé választását meg fogja erősíteni, vagy az olyan személyeskedő kicsinyeskedésekbe, a minőben azon lapban Dicsőfi J. részesült: mi soha bemenni nem fogunk. Annál sokkal többre becsüljük a mi lapunk tisztas reputációját. Különben megsúghatjuk lap-társunknak, hogy Dávidházy Jánosnak volt elég ereje a debreczeni választás meg nem erősítésére is. Tanulja meg azt t. lap-társunk, hogy nem mindjárt ellenségünk az, a ki velünk egyes dolgokban nem ért egyet; hogy nem mindjárt csekély ember az, a ki esetleg tán másként gondolkozik, mint mi, s hogy nem minden velünk egyetértő nagy ember: akkor, ha ezt megtanulja, szívesen szóba állunk vele s minden erőnkkel támogatni fogjuk mindabban, a mi által a mi Sionunk fundamentomait erősíteni óhajtja. Ez lelkiösmereti, becsületi kötelességünk.

Protestáns Szemle. Egyelőre csak röviden jelezzük, hogy

megjelent a Szemlének ez évi első füzeté is 160 lapon igen gazdag és érdekes tartalommal. Ismertetni fogjuk.

A „Quarterly Register“ (= Negyedéves Jegyzék), az egyetemes presbyteri Szövetség hivatalos közlönye f. évi februári száma Balogh Ferencz tollából hosszabb cikket közöl magyar református egyházunkról is. Érdeklél olvashatják külföldi hitrokonaink a mult évi márcziushóban tartott konventünk fontosabb tárgyalásainak (Irodalmi Társaság, némely középiskoláink állami segélyezése, Soós-alapítványok, közalapi segélyezések, az egyetemes presbyteri Szövetség Londonban tartott gyűlésére küldött képviselők jelentése, misszióügy stb.) részletes előadását. Mindig csak örülni tudunk, ha a hitben testvérek szövetkezetében a mi egyházunkat is képviselve látjuk. Érdekes cikke még ezen füzetnek többek közt az is, mely a cseh református egyház ügyével foglalkozik, előadván, hogy a mult évben Szalatnay, velimi lelkész választatott meg ez egyház új superintendensévé s hogy mily nagy küzdelem folyik most nálok az egyház alkotmányának, a főegyháztanács mindenható hatalmával szemben a gyülekezetek részére is nagyobb jogok biztosításának ügyében. Elmondja az író, Dusek kolni lelkész, hogy az egyetemes gyűlésen a csehek törekvései hajótörést szenvedtek, ellenök szavaztak még a morvák is, de ök folytatni fogják küzdelmüket mindaddig, míg majd egyszer csak célra érnek. Megtudjuk e füzetből azt az érdekes tényt is, hogy Anglián kívül az európai kontinensen a nyári évszakban összesen 31 helyen tartanak vasárnaponként, legtöbb helyen úgy délelőtt, mint délután, angol nyelvű istentiszteleteket. Ausztia-Magyarországon három helyen, Budapest, Bécsben és Prágában tartatnak ilyen istentiszteletek; legtöbb helyen megszólaltatja pedig az angol az ő nyelvét Istennek dicsőítésére Svájcban, hol 8 helyen rendez be, főként nyaranként nyilvános istentiszteleteket.

Egy zsidó család kikeresztelkedése Mezőturon. Megható s valóban ritka szép jelenet folyt le ev. reform. egyházunkban folyó februárhó 11-ikén: egy zsidó anyának 3 kiskorú gyermekével való áttérése s megkeresztelése. Nevezett napon a reggeli istentiszteletre nagyszámú közönség gyűlt egybe, a mi különben nem szokatlan, mert a hétköznapi istentiszteleten megjelenők száma máskor is tehető 5 vagy 600-ra; kedd és péntek napokon pedig, a mikor bibliamagyarázatok tartatnak, jóval többre. A keresztyén szülők kisdedeinek megkeresztelése után úrasztala elé állott a 32 éves izráelita nő, mellette 7 éves leánya s 3 éves fia, legkisebb gyermeke, ki még csak 5 hetes, egy keresztanya karjain. Alkalmas beszéd tartása után a keresztelést alólírott végezte. Erősítse és terjeszsze az Ur az ő anyaszentegyházát! V é k o n y S á n d o r, s. lelkész.

Felhívás t. Kassai Béla lelkészjelölt úrhoz Berlinbe. Olvastam lapunkban Berlinből kelt érdekes közleményét. Ez buzdított azon gondolatra, hogy bizalmas kérő soraimmal megkeressem. A hitjavításnak főleg két első századában református ifjaink nagyobb számmal látogatták a külföldi nagyhirű egyetemeket, mint jelenben. Nemes erkölesi viseletük, mívelt modoruk, tudományos készülségök által hírt, nevet, tiszteletet szereztek nemcsak magoknak, hanem hazánknak, reformált vallásfelekezetünknek. Voltak, kik több éven át tanulmányoztak a főiskolákban, magvas, tudományos vitatkozásaik következtében jutalmakat nyertek. E században is, bár kevesebb

számban, ifjaink felkeresték a külföldi egyetemeket: jelenben is vannak jeles ifjaink az edinburghi, utrechti s berlini híres egyetemeken. Óhajtható volna, ha bűvárkodó ifjaink vizsgálódásuk tárgyává tennék s lapunkban közölnék azon egyházunkat érdeklő adatokat, melyek azon főiskolákban találtatnának. Ily czél és nézetből indulva ki, száll kérés s bizodalmas sorom t. Kassai Béla atyánkfiához, egy bennünket érdeklő közös ügyben, mely ez: 1842-ben 20-at meghaladó számban valánk Berlinben, kik közakarát és hazafiúi lelkesültséggel egy magyar könyvtárt — Bibliotheca hungarica — alapítánk. Még élünk néhányan ezen alapítók számából, kedves dolgot tenne tehát ezen öreg élőknek, ha ezen könyvtár jelenlegi állapotáról közlést tenne ezen mi lapunkban. Olvastam lapunkban Berlinből kelt, Berlint érdeklő, de nekünk is tanulságul szolgálható levelét: ez bátorított e levélírássra. Kisújszállás. K. H. L.

A verses búcsúztatók megváltása Tisza-Földvárton. A heves-nagykunsági ev. ref. egyházmegye a tiszántúli egyházkerület 1889. évi tavaszi gyűlésén több indítványai között a halotti verses búcsúztatók eltiltását is szőnyegre hozván, és az 55. szám alatt el is fogadtatván; a tiszta-földvári ev. ref. egyháztanács kántoruk azon kérvényére: „miután évenként 50—53 búcsúztatós halottja szokott lenni 3 forintjával s ez neki tetemes fizetés-csonkítást okozna“, az egyháztanács a kántor fáradsága megszüntének tekintetbe vételével, kárpótlásul 100 forintot határozott. V. Sz. S.

Vettük az erdélyi ev. ref. egyházkerület 1890-ik évi Névkönyvét. Szerkesztette Zayzon János püspöki titkár. Ára 60 kr. 33-ik évfolyam. Szokott történelmi közleményében adja a nagy-sajói egyházmegye történetének befejezését. Azután közli az egyházkerületi, köz-ötörvényszéki, házassági ötörvényszéki hivatalnokok s egyéb egyházi bizottsági tagok névsorát. Az egyházmegyéket sorra a régi szokott adatokkal mutatja be, valamint a tanintézeteket is. Az egész egyházkerületben van 541 anya-, 243 leányegyház, 385 diaspora, 23 körlelkészség. A lelkek száma 355,968; 55,825 tanköteles közül 13,802 nem jár iskolába, tehát 24°. Valljuk be, hogy az egyházkerület viszonyaihoz képest éppen nem sok, de annál több (37) a betöltetlen lelkészi állomások száma. Átlag véve egy lelkészre 642 lélek jut. A felekezetek közt a következő arány áll: 2,245,580 lélek közül ev. ref. 349,399; róm. kath. 270,391; gör. kath. 663,344; gör. kel. 646,218; ág. ev. 228,000; unitárius 52,094; izr. 35,149; egyéb 985. A számok sokat, igen sokat beszélnek. S minél gyakrabban összeállítjuk: annál több tanúságot vonhatunk le belőlök, csakis így láthatjuk biztosan, hogy hol van a fogyatkozás? melyik része fáj az egyház nagy testének? hol sürgős a segedelem? Ezt csak azért jegyezzük meg, mert ilyen statisztikát tanúságosnak tartanánk a többi egyházkerületek részéről is, a nyilvánosság előtt.

A sárospataki ev. ref. akadémia tanrendje, az 1889° tanév második felére. A) A vallás- és egyháztudományi szakban. Mitrovics Gyula előadja. 1. A theologiai erkölestant (folytatva, elvi rész), hetenkint 3 órán. 2. A gyakorlati theológiát (folytatva, Liturgika, szemináriumi gyakorlatokkal egybekötve), h. 6 ó. Warga Lajos. 1. A keresztyén

egyház történelmét (folytatva, a reformatio előtti korszak), h. 4 ó. 2. A magyar prot. egyház történelmét (folytatva), h. 2 ó. 3. A vallások összehasonlító ismertetését (folytatva), h. 4 ó. P. Nagy Gusztáv. 1. Az újszövetségi irodalom történetét (folytatva), h. 5 ó. 2. A hittan elméleti részét (folytatva) s a vallástudományok rendszerét, h. 4 ó. Radácsi György, ez évi szakelnök. 1. Az ószövetségből a Hóseás és Mikeás profeciáit (folytatva), h. 3 ó. 2. Az újszövetségből a korinthusiakhoz írott I. (folytatva), és II. levelet h. 3 ó. 3. Az ószövetségi kánon történetét (isagogika, folytatva), h. 4 ó. Finkey József. Az egyházjogot (folytatva), h. 4 ó. B) A bölcsészeti szakban. Szinyei Gerzson. 1. A magyar költészet történetét 1807—1830. (Kazinczy-korszak), h. 4 ó. 2. Neveléstant (különös rész), h. 2 ó. Kun Pál. 1. A bölcsészet történetéből: Pláton dialektikáját, Aristoteles scholasztikáját s a későbbi irányzatokat a görög bölcsészet elenyészteig, h. 4 ó. 2. Európa művelődéstörténetéből: Görögország művelődését tekintettel Egyiptomra s az ind hittudományra, h. 4 ó. P. Nagy Gusztáv. Olvasztja a IV. számú tanteremben: Swift Gullivers Voyage to Liliputját, h. 2 ó. Csontos József. 1. A héber nyelv elemeit (folytatva), h. 4 ó. 2. Az újszövetségi görög nyelvet (folytatva), h. 2 ó. Jegyzet. Úgy a theologiai, mint a bölcsészeti szak összes hallgatóit az egyházkerületi hatóság az egyházi ének gyakorlására is kötelezvé, e czélból Pásztor Sámuel, ének- és zenetanár, h. 1 ó., u. m. pénteken d. u. 5—6-ig énekórát tart, a mely „Gyakorlati énekés“ czím alatt a leczkekönyvbe is beirandó. C) A jog- és államtudományi szakban. Emödy Dániel. 1. A magyar magánjog rendszerét (folytatva), h. 5 ó. 2. A polgári peres és perenkívüli eljárást (folytatva), h. 5 ó. 3. A telekkönyvi rendtartás alapelveit (rendkívüli előadás), h. 1 ó. Nemes Ferencz. 1. A magyar büntetőjogot és eljárást (folytatva), h. 5 ó. 2. A magyar államjogot, h. 6 ó. Szánthó Gyula. 1. A római jogot (Pandekták), h. 8 ó. 2. A római örökösödést jogot (rendkívüli előadás), h. 2 ó. Ballagi Géza, ez évi akadémiai igazgató. 1. A pénzügytant, h. 4 ó. 2. Az európai nemzetközi jogot, h. 3 ó. 3. A nemzetgazdaságtan különös részét (rendkívüli előadás), h. 2 ó. 4. A harezjogot (rendkívüli előadás), h. 1 ó. Finkey József. 1. A kereskedelmi és váltójogot, h. 6 ó. 2. Az egyházjogot (folytatva), h. 4 ó. Kun Béla, a jog- és államtudományi kar ez évi szakelnöke. 1. Magyarország és Ausztria statisztikáját, h. 6 ó. 2. Az európai államok statisztikáját, h. 1 ó. 3. A magyar pénzügyi jogot, h. 5 ó. Orbán József. 1. Az egyetemes európai jogtörténetet, h. 5 ó. 2. Az oklevéltant (rendkívüli előadás), h. 1 ó. Kun Pál. 1. A bölcsészet történetéből Pláton dialektikáját, Aristoteles scholasztikáját s a későbbi irányzatokat a görög bölcsészet elenyészteig, h. 4 ó. 2. Európa művelődéstörténetéből Görögország műveltségét, tekintettel Egyiptomra s az ind hittudományra, h. 4 ó. Kun Zoltán, főiskolai orvos. A népszerű közegészségtant, h. 2 ó.

Szerk. posta. F. B. Utrecht. Mint magánlevélben is megírtam, becses cikkének első része nem érkezett meg hozzám. Kérem azt újra megküldeni. — D. M. „A mi tekintélyünk“, N. L. és H. Gy. urak „A szolgálatképtelen lelkészek“ tárgyában írott cikkeikre sor kerül, de egy kis türelmet kérek.

Laptulajdonos és felelős szerkesztő: **Csiky Lajos.**